

Gül, M. (2026). Ortaöğretim felsefe dersi öğretim programının eleştirel düşünme becerisi açısından incelenmesi. *Journal of Sustainable Educational Studies (JSES)*, 7, 1-12.

JSES

Journal of Sustainable Educational Studies

e-ISSN: 2757-5284

Geliş/Received: 26.09.2025 Kabul/Accepted: 28.03.2026

Makale Türü (Article Type): Araştırma Makalesi/Research Article

Ortaöğretim Felsefe Dersi Öğretim Programının Eleştirel Düşünme Becerisi Açısından İncelenmesi

Mustafa GÜL¹

Özet

Bu araştırmanın amacı ortaöğretim felsefe dersi öğretim programında eleştirel düşünme becerilerinin yer alma durumunu belirlemektir. Araştırma nitel araştırma desenlerinden doküman analizi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada doküman olarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2024 yılında hazırlanan ve 2025-2026 eğitim-öğretim yılında uygulanmaya konulan ortaöğretim felsefe dersi öğretim programı kullanılmıştır. Araştırmada veriler betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda öğretim programı eleştirel düşünme becerisi kapsamında incelendiğinde; felsefe dersinin temel yaklaşımları ve özel amaçlarında, öğrenme çıktılarında, alan becerilerinde, eğilimlerde, beceriler arası ilişkilerde, anahtar kavramlarda, öğrenme-öğretme uygulamalarında ve zenginleştirme bölümlerinde eleştirel düşünme becerilerine sıklıkla yer verildiği belirlenmiştir. Felsefe dersi öğretim programında eleştirel düşünme becerileriyle ilişkili sıklıkla kullanılan kelimeler; değerlendirme, çıkarım, sorgulama, yorum, karşılaştırma, eleştirel, akıl yürütme, tutarlılık, kara verme, analiz şeklindedir. 10. sınıf öğretim programında yer alan 10 kazanımın tamamının eleştirel düşünme ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. 11. sınıf öğretim programında yer alan 12 kazanımın 6'sının eleştirel düşünme ile ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Felsefe; düşünme; eleştirel düşünme; öğretim programı; felsefe dersi öğretim programı

Investigation of Secondary Philosophy Course Curriculum in terms of Critical Thinking Skills

Abstract

The aim of this research is to determine the extent to which critical thinking skills are included in the secondary school philosophy curriculum. The research was conducted using document analysis, a qualitative research design. The secondary school philosophy course curriculum, which was prepared by the Ministry of National Education in 2024 and was implemented in the 2025-2026 academic year, was used as a document in the study. The data of the study were analyzed with descriptive analysis technique. As a result of the study, when the curriculum was examined, it was determined that critical thinking skills were frequently included in the basic approaches and special objectives, learning outcomes, field skills, dispositions, relationships between skills, key concepts, learning-teaching practices and enrichment sections of the philosophy course. The words frequently used in the Philosophy curriculum related to critical thinking skills are evaluation, inference,

¹ Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve Öğretim ABD, Kahramanmaraş-Türkiye, mstfgl24@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7641-3256

questioning, interpretation, comparison, critical, reasoning, coherence, decision-making, analysis. It was determined that all 10 outcomes in the 10th grade curriculum were related to critical thinking. 6 of the 12 outcomes in the 11th grade curriculum are related to critical thinking.

Keywords: Philosophy; thinking; critical thinking; curriculum; philosophy course curriculum

1. GİRİŞ

Felsefe ile düşünme birbirini tamamlayan iç içe geçmiş kavramlardır. Her iki kavram da toplumu ve dünyayı anlama ve anlamlı kılma çabası içerisindedir (Cevizci, 2014; Taşdelen, 2012). Felsefe düşünme ile inşa edilir (Dombaycı, 2008). Felsefe düşünme ile başlar ve düşünme ile ilerler (Mengüşoğlu, 1958). Bu bağlamda felsefe bireyin kendisi, evren ve ötesini düşünmesiyle başlar (Ülken, 2008). Jaspers felsefeyi bir yolda olma hali olarak görür. Kant felsefeyi iddialarını meşru kılmak için gerçekleştirilen zihinsel faaliyet olarak tanımlamıştır (Arslan, 2012). Sönmez (2014) felsefeyi, temellendirme yoluyla gerçekle bağ kurmak ve bu bağ ile oluşan dirik ürünler olarak tanımlamıştır. Türk Dil Kurumu'na (2025) göre ise felsefe, varlığı ve bilgiyi bilimsel yollardan faydalanarak araştırma, çağın öğretisi, dünya görüşü ve soyut düşünüş olarak tanımlanmaktadır. Felsefe bir sorgulama etkinliğidir ve felsefeyi içselleştirmiş birey düşünebilen, sorgulayan, eleştirel bakan, farklı görüş ve düşüncelere karşı açık olabilen bireylerdir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2024, s. 4). Felsefe ile alınan kararlar ve eylemler anlamlı olur (Dombaycı, 2008). Felsefe düşünme ile yakından ilişkilidir. Platon, düşünmeyi insanın kendisiyle gerçekleştirdiği zihinsel ve içsel diyalog olarak tanımlar (Cevizci, 2014). Düşünme, anlamı arama ve bir sonuca ulaşma sürecidir (Lipman, 2003). Hegel'e göre düşünce felsefenin bir aracıdır. Felsefe de düşünme düzenine ait bir bilimdir (Hibben, 2000). Descartes'ın şüphe kavramına yüklediği anlam aslında düşünmedir (Başerer, 2021). Felsefenin de amaçladığı şekilde insan, düşünme ile yaşamını anlamlı ve nitelikli hale getirir (Fisher, 1999; Şenşekerci ve Bilgin, 2008), sorunlarını çözer (De Bono, 1993), doğru bir şekilde akıl yürütür (Paul ve Elder, 2019). Bu özelliklere sahip bireylerin yetişmesi öğrencilere düşünmeyi öğreten felsefe dersiyle mümkün olabilir.

Öğrencilerin düşünme ile ilgili durumları düşünmenin davranışa dönüştüğü düşünme becerileri ile anlaşılır ve geliştirilir (Bochenski, 1996). Düşünme becerileri; bireyin bilgiyi yapılandırmak, değerlendirmek ve kullanmak için üstbilişsel stratejilerden faydalanabilmesi olarak tanımlanabilir (Marzano, 2001). Düşünme becerileri, öğrenilebilir ve öğretilebilir becerilerdir (Beyer, 1987; Cotton, 1991). Öğrenciler düşünme becerileri ile düşüncelerini sorgulayan ve değerlendirebilen bireyler olur (Dewey, 1933). Felsefenin amacıyla yakından ilişkili olan düşünme beceresi ise eleştirel düşünmedir. Felsefe eleştiriye kendi bünyesinde barındırır ve ulaştığı her veriyi eleştiri süzgecinden geçirir (Arslan, 2012). Akarsu (1984) da felsefenin eleştirel düşünme ile ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla felsefe dersinin eleştirel düşünme becerisini kazandırması beklenir. Eleştirel düşünme, bir soruna çözüm ararken ya da bir davranışı oluştururken öncesinde detaylıca nedenler üzerine sorgulama ve değerlendirme yapmaktır (Ennis, 1985). Eleştirel düşünme, bilgiyi doğruluk ve gerçeklik bağlamında muhakeme etmektir (Beyer, 1987). Eleştirel düşünme ile bireyler mantıksal yanlışlıkları fark ederler (Beyer, 1987). Karmaşık problemlerle başa çıkarak bu problemlere çözüm üretebilirler (Özdemir ve Hsleine Zafer, 2025; Prakong, 2025). Bilişsel esneklik gösterirler (Karakuş, 2024). Duygu ve düşüncelerini doğru bir şekilde ifade edebilirler (Rozakis, 1998). Karar alma süreçlerini doğru bir şekilde yönetebilirler (Sumer ve Mola, 2022). Başta eleştirel düşünme olmak üzere birçok çalışmada düşünme becerileri ile öğrencilerin zihinsel kapasitelerinin ve akademik başarılarının arttığı ortaya çıkarılmıştır. (Alsancak ve Aybek, 2023; Arslan ve Polat, 2025; Basmaz, 2017; Bowers, vd., 2015; Cin ve Yanpar Yelken, 2020; Güneş, 2019; Jimenez, vd., 2024). Bu yüzden felsefe dersinde eleştirel düşünme becerisinin öğrencilere kazandırılması önemlidir. Felsefe dersinde eleştirel düşünme becerisinin kazandırılması için öncelikle felsefe dersi öğretim programlarının eleştirel düşünme temelli olması gerekmektedir.

Öğretim programları eğitime kılavuzluk eden araçlardır (Doğanay, 2008). Öğretim programı bir dersin öğretimiyle ilgili okul içinde veya dışında bireye kazandırılması amaçlanan tüm etkinliklerdir ve hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve ölçme değerlendirilmeden oluşur (Demirel, 2005). Türkiye'de ortaöğretimde yer alan programlardan biri de felsefe öğretim programlarıdır ve program sık sık yenilenmektedir. 2018'de yenilenen program 2024 yılında tekrar yenilenmiştir. Öğretim programlarının çağın şartlarına göre yenilenmesi ya da güncellenmesi olağandır. MEB son olarak 2024 yılında Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli öğretim programını uygulamaya geçmiştir. MEB hazırladığı bu öğretim programı ile bireyin bilgi, beceri, eğilim ve değerler; ilgi, yetenek, ihtiyaç ve bireysel farklılıklarla güçlendirilerek bütün yönleriyle gelişimini esas aldığını ve programın

millî, manevi ve insani değerler doğrultusunda hayata geçirilmesini amaçladığını belirtmiştir (MEB, 2024). Felsefe dersi öğretim programına ise eleştirel düşünmenin önemi yansımıştır. Felsefe Dersi Öğretim Programı'nda bu bağlamda felsefi düşünme, felsefi sorgulama, felsefi okuma, yazma ve tartışma becerileri yoluyla felsefi bilgiyi içselleştiren bireyler yetiştirilmesi amaçlandığı ifade edilmiştir (MEB, 2024). Alanyazında 2018 yılı felsefe öğretimi programıyla ilgili (Aslan, 2023; Bahadır ve Berkant, 2021; Gül ve Çetin, 2024; Ünsal ve Korkmaz, 2017) çalışmalara yer verilmiştir. 2024 yılı itibarıyla yenilenen felsefe öğretim programının eleştirel düşünme bağlamında incelenmiş bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu çalışmada ortaöğretim felsefe dersi öğretim programı eleştirel düşünme becerileri açısından incelenerek eleştirel düşünme ile ilgili mevcut durumun ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Felsefe dersi öğretim programının temel yaklaşımı ve özel amaçları bölümünde eleştirel düşünme becerilerine ne şekilde yer verilmiştir?
2. Felsefe dersi 10. sınıf öğretim programında eleştirel düşünme becerilerine ne şekilde yer verilmiştir?
3. Felsefe dersi 11. sınıf öğretim programında eleştirel düşünme becerilerine ne şekilde yer verilmiştir?

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, veri toplama kaynakları, veri toplama ve analizi, geçerlik ve güvenilirlik hakkında bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli/Deseni

Bu araştırma nitel araştırma yaklaşımlarından doküman analizi deseni ile gerçekleştirilmiştir. Doküman analizi, yazılı belgelerin belirli bir sistematik içinde derinlemesine incelemek amacıyla kullanıldığı bir nitel araştırma yöntemidir (Wach ve Ward, 2013). Doküman analizi, literatürde sıklıkla veri toplama aracı olarak görülse de tek başına bir yöntem olarak da kullanılabilir. Bu yöntemin başarılı olabilmesi için araştırmacı dokümanları nasıl analiz edeceğini ve dokümanları nasıl kullanacağını bilmelidir (Karasar, 2007). Bu bağlamda bu çalışmada dokümanlara analiz edilirken ve kullanılırken araştırma problemine cevap verecek şekilde süreç organize edilmiştir. Bu araştırma ile Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaöğretim Felsefe Dersi (10. ve 11. sınıflar) Öğretim Programının eleştirel düşünme kapsamında analizi yapılmıştır.

2.2. Veri Kaynağı

Dokümanlar incelenen konuyla ilgili yazılı-görsel-işitsel belgeleri kapsar (Sığırı, 2021). Bu çalışmada veri kaynağı olarak 2024 yılında hazırlanan ve 2025-2026 yılında uygulanmaya konulacak olan MEB Ortaöğretim Felsefe Dersi (10. ve 11. sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2024) kullanılmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Doküman analizinde öncelikle dokümanlara ulaşılır ve orijinalliği kontrol edilir. Sonraki aşamada veriler analiz edilerek kullanılır (Forster, 1994). Bu çalışmada bu süreç uygulanmıştır. Araştırmada verilerinin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırma ile ortaöğretim felsefe dersi öğretim programında eleştirel düşünme becerilerinin felsefe dersi öğretim programlarında yer alma durumları ortaya konmuştur. Bu bağlamda öğretim programının temel yaklaşımı ve özel amaçları bölümünde, 10. sınıf öğretim programında ve 11. sınıf öğretim programında eleştirel düşünme becerilerine yer verilme durumu ayrı ayrı incelenmiştir. Eleştirel düşünme becerileri alan yazında eleştirel düşünme ile ilişkilendirilen değerlendirme, çıkarım, sorgulama, karar verme (Ennis, 1985; Facione, 1990; Nosich, 2012) gibi ifadeler yer verilme durumu incelenmiştir.

2.4. Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Doküman analizinde inandırıcılığı artırmaya yönelik olarak Patton (2014) sürekli karşılaştırmayı ve analizi nitel tutmayı önermektedir. Bu çalışmada sürekli karşılaştırma yapılmış ve analizi nitel tutma için nicel veriler kullanılmamaya çalışılmıştır. Bu süreci yürüten araştırmacı felsefe ve eğitim programları ve öğretim alanlarında uzmandır. Lincoln ve Guba (1985) başka araştırmacıların aynı veriyle aynı sonuçlara ulaşma durumunu tutarlılık olarak ifade eder. Tutarlılık için kod ve tema uyumu noktasında eğitim programları ve öğretim alanında iki akademisyen ve bir felsefe öğretmenin görüşlerine sık sık başvurulmuştur. Teyit edilebilirlik için ise doküman, kod ve temalar depolanmıştır. Ayrıca dokümanların kullanımı için izinler alınmalı ve dokümanlar etik ilkelere uygun şekilde raporlaştırılmalıdır (Kıral, 2020). Bu çalışmada etik ilkelere uyularak raporlaştırma yapılmıştır.

2.5. Araştırma ve Yayın Etiği

Yapılan çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi”nde uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlıklı 2. bölümünde belirtilen eylemlerden de hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

2.5.1. Etik kurul izni

Bu araştırma etik kurul izni gerektirmemektedir.

3. BULGULAR

Bu bölümde 2024 yılında hazırlanan ortaöğretim felsefe dersi öğretim programında (10. ve 11. sınıflar) eleştirel düşünme becerilerine ne şekilde yer verildiğine ilişkin bulgular sunulmuştur.

3.1. Felsefe Dersi Öğretim Programı'nın (10. ve 11. sınıflar) Temel Yaklaşımı ve Özel Amaçları Bölümünde Eleştirel Düşünmeye Yer Verilme Durumuna İlişkin Bulgular

Felsefe dersinin temel yaklaşımları ve özel amaçları bölümünde program içerisinde yer aldığı belirtilen; farklı görüş ve düşüncelere karşı açık olma, felsefi sorgulama, güncel hayat problemlerini felsefi bakış açısıyla değerlendirebilme, görüş ve argümanlarını felsefi alana uygun, tutarlı ve geçerli biçimde temellendirme, farklı düşünce, görüş ve argümanlara saygılı olma, kişisel ve toplumsal hayatında sorgulamalar yapma, üst düzey düşünme becerilerini ve değerleri felsefe alan becerileri ile bütünleştirme ifadeleri eleştirel düşünme kapsamında değerlendirilebilir. Ayrıca ilgili bölümde öğrenme çıktılarında yer alan beceriler kısmında yer verilen; çıktılar oluşturulurken felsefi sorgulama, felsefi muhakeme, felsefi düşünce ve argümanları değerlendirme, felsefi metin inceleme, yorumlama, felsefi merak etme, şüphe duyma ve felsefi derinlemesine düşünme ifadeleri eleştirel düşünme ile ilişkilendirilebilir. Bu ifadelerin program içerisinde de sıklıkla tekrar ettiği belirlenmiştir.

Öğretim programının temel yaklaşımları ve özel amaçları bölümü başta olmak üzere öğretim programının genelinde öne çıkan eleştirel düşünmeye ilişkin anahtar kelimelere yer verildiği belirlenmiştir. Felsefe dersi öğretim programında eleştirel düşünmeyle ilişkili anahtar kelimelere yer verilme durumuna ilişkin bulgular Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Felsefe Dersi Öğretim Programında (10. ve 11. sınıflar) Eleştirel Düşünmeyle İlişkili Anahtar Kelimelere Yer Verilme Durumu

Anahtar Kelime	Frekans
Değerlendirme	173
Çıkarım	38
Sorgulama	28
Yorum	28
Karşılaştırma	27
Eleştirel	21
Akıl yürütme	15
Tutarlılık	7
Karar verme	4
Analiz	2

Tablo 1 incelendiğinde eleştirel düşünmeye ilişkin anahtar kelimelere sıklıkla yer verildiği görülmektedir. En sık tekrar eden anahtar kelimenin değerlendirme olduğu görülmektedir. Çıkarım, sorgulama, yorum, karşılaştırma, eleştirel ve akıl yürütme anahtar kelimelerinin de sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca tutarlılık, karar verme ve analiz anahtar kelimelerine de yer verildiği belirlenmiştir.

3.2. 10. Sınıf Öğretim Programında Eleştirel Düşünme Becerilerine Yer Verilme Durumuna İlişkin Bulgular

Bu bölümde 10. sınıf öğretim programında eleştirel düşünme becerilerine nerede ne şekilde yer verildiğine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. 10. sınıf öğretim programında; öğrenme çıktılarında, alan becerilerinde, eğilimlerde, beceriler arası ilişkilerde, anahtar kavramlarda ve öğrenme-öğretme uygulamalarında eleştirel düşünmeye sıklıkla yer verildiği belirlenmiştir.

10. Sınıf Öğretim Programındaki öğrenme çıktılarında eleştirel düşünme becerilerine yer verilme durumuna ilişkin bulgular Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. 10. Sınıf Öğretim Programındaki Öğrenme Çıktılarında Eleştirel Düşünme Becerilerine Yer Verilme Durumu

Ünite	Öğrenme çıktı sayısı	Eleştirel düşünme öğrenme çıktı sayısı	Eleştirel düşünme çıktı yüzde oranı
1. Felsefenin doğası	2	2	%100
2.Felsefe, mantık ve argümantasyon	1	1	%100
3.Varlık felsefesi	1	1	%100
4.Bilgi felsefesi	1	1	%100
5.Ahlak felsefesi	1	1	%100
6.Estetik ve sanat felsefesi	1	1	%100
7.Siyaset felsefesi	1	1	%100
8.Din felsefesi	1	1	%100
9.Bilim felsefesi	1	1	%100
Toplam öğrenme çıktısı sayısı	10	10	%100

Tablo 2 incelendiğinde 10. sınıf felsefe dersi öğretim programında toplam 10 öğrenme çıktısının yer aldığı ve öğrenme çıktılarının tamamının eleştirel düşünmeyle ilişkili olduğu görülmektedir.

Öğrenme çıktılarında; 1. üniteye yer alan *“Felsefenin anlamını ve gelişim sürecini sorgulayabilme”* ve *“felsefenin özelliklerini, farklı alanlarla ilişkisini ve işlevini sorgulayabilme”* çıktılarına yer verilmiştir. Bu çıktılarda yer alan sorgulayabilme ifadesi eleştirel düşünme ile ilgilidir. Bu öğrenme çıktılarının süreç bileşenleri kapsamında yer verilen; derinlemesine düşünme, felsefi sorular sorma, eleştirel yaklaşma, felsefenin işlevlerini mantıksal temellerle tartışma ifadeleri de eleştirel düşünme kapsamında değerlendirilebilir. 2. üniteye yer alan *“Mantık ve argümantasyonda kullanılan temel kavramları yorumlayabilme”* öğrenme çıktısında yer alan yorumlayabilme ifadesi eleştirel düşünme ile ilgilidir. Süreç bileşenleri kapsamında yer verilen; mantığa dayalı inceleme, argümanları mantığın diliyle ifade etme eleştirel düşünme kapsamında değerlendirilebilir. 3. üniteye yer alan; *“Varlık felsefesinin konusunu, kavramlarını ve problemlerini muhakeme edebilme”* öğrenme çıktısında yer alan muhakeme edebilme ifadesi eleştirel düşünme ile ilgilidir. Süreç bileşenleri kapsamında yer verilen; düşünce ve argümanları değerlendirme eleştirel düşünme kapsamında değerlendirilebilir. Ayrıca bu öğrenme çıktısı 4. üniteye bilgi felsefesi kapsamında, 5. üniteye ahlak felsefesi kapsamında, 6. üniteye estetik ve sanat felsefesi kapsamında, 7. üniteye siyaset felsefesi kapsamında, 8. üniteye din felsefesi kapsamında, 9. üniteye bilim felsefesi kapsamında tekrar etmiştir.

Alan becerilerinde yer alan; felsefi sorgulama, felsefi muhakeme, yorumlama, felsefi düşünce ve argümanları değerlendirme, felsefi metin inceleme ifadelerine farklı ünitelerde sıklıkla yer verildiği belirlenmiştir. Bu ifadeler eleştirel düşünme becerisi ile ilişkilendirilebilir. Eğilimlerde yer alan; merak, sorgulama, bağımsızlık, açık fikirlilik, eleştirel bakma ifadelerine farklı ünitelerde yer verildiği belirlenmiştir. Bu ifadeler eleştirel düşünme becerisi ile ilişkilendirilebilir. Beceriler arası ilişkilerde yer alan; karşılaştırma, çıkarım yapma, sorgulama, eleştirel düşünme, tartışma, karar verme, yapılandırma ifadelerine farklı ünitelerde sıklıkla yer verildiği belirlenmiştir. Bu ifadeler eleştirel düşünme becerisi ile ilişkilendirilebilir. Anahtar kavramlarda yer alan; sorgulama, akıl yürütme, argüman, dil, düşünme, geçerlilik, mantık, safsata, tutarlılık ifadelerine farklı ünitelerde yer verildiği belirlenmiştir. Bu ifadeler eleştirel düşünme becerisi ile ilişkilendirilebilir.

Öğrenme-öğretme uygulamalarında yer alan; merak, şüphe, farklı görüşler üzerine derinlemesine düşünme, eleştirel, farklı görüşlerin tutarlılığını ve geçerliliğini tartışma, akıl yürütmelerin tutarlılık ve geçerliliğinin değerlendirilmesi, felsefi görüşün eleştirilerek değerlendirilmesi, bilgi ve sanı kavramları arasındaki ilişkiyi sorgulama, düşünce ve argümanları değerlendirme, bilginin doğruluk ölçütlerini (uygunluk, tutarlılık, tümel uzlaşım ve yarar) keşfetme, bir fikrin benzer ve farklı yönlerinin açıklanması, argümanları inceleme ve tutarlılıklarını değerlendirme, farklı açılardan bakabilme, farklı fikirlere açık olma, filozofların görüşlerinin değerlendirilmesi, probleme dair düşünce ve argümanları değerlendirme, başkalarının duygularını, düşüncelerini ve bakış açılarını toplumsal normların önemi açısından sorgulama, ütopya eserlerini (istenilen ütopya ve istenilmeyen ütopya), ideal toplum düzeni açısından değerlendirme, düşünce ve argümanlarının tutarlılığının tartışma, argümanların tutarlılığını kendi cümleleriyle yazılı olarak değerlendirme, çağdaş bilim anlayışının düşünce ve argümanlarını bilimin doğası açısından değerlendirme, ölçütlere göre sınıflandırma ifadelerine farklı

ünitelerde yer verildiği belirlenmiştir. Bu ifadeler eleştirel düşünme becerisi ile ilişkilendirilebilir. Ayrıca bu bölümde eleştirel düşünme ile ilişkilendirilebilecek Sokratik tartışma, grup tartışmaları, beyin fırtınası, karşılaştırma tabloları, gibi yöntem ve tekniklere de yer verildiği belirlenmiştir.

3.3. 11. Sınıf Öğretim Programında Eleştirel Düşünme Becerilerine Yer Verilme Durumuna İlişkin Bulgular

Bu bölümde 11. sınıf öğretim programında eleştirel düşünme becerilerine nerede ne şekilde yer verildiğine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. 11. sınıf öğretim programında; öğrenme çıktılarında, alan becerilerinde, eğilimlerde, beceriler arası ilişkilerde, öğrenme-öğretme uygulamalarında ve zenginleştirmede eleştirel düşünmeye sıklıkla yer verildiği belirlenmiştir.

11. sınıf öğretim programındaki öğrenme çıktılarında eleştirel düşünme becerilerine yer verilme durumuna ilişkin bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. 11. Sınıf Öğretim Programındaki Öğrenme Çıktılarında Eleştirel Düşünme Becerilerine Yer Verilme Durumu

Ünite	Öğrenme çıktı sayısı	Eleştirel düşünme çıktı sayısı	Eleştirel düşünme çıktı yüzde oranı
1.Çevre sorunları ve felsefe	2	1	%50
2.Teknoloji ve hayat	2	1	%50
3.Akıl ve inanç	2	1	%50
4.Edebiyat ve felsefe	2	1	%50
5.Hayatın anlamı	2	1	%50
6.Hukuk ve felsefe	2	1	%50
Toplam öğrenme çıktı sayısı	12	6	%50

Tablo 3 incelendiğinde 11. Sınıf felsefe dersi öğretim programında toplam 12 öğrenme çıktısının yer aldığı, bu öğrenme çıktılarının yarısının (6 adet) eleştirel düşünmeyle ilişkili olduğu görülmektedir.

Öğrenme çıktılarında;1.ünitede yer alan “Çevre ile ilgili felsefi soru ve problemleri anlayabilme” öğrenme çıktısında, doğrudan eleştirel düşünme becerisi ifadesine yer verilmese de süreç bileşenleri kapsamında yer verilen problemi hayatla ilişkilendirerek değerlendirme ifadesi eleştirel düşünme kapsamında değerlendirilebilir. Ayrıca bu öğrenme çıktısı 2. ünite de teknoloji kapsamında, 3. ünite de akıl-inanç ilişkisi kapsamında, 4. ünite de edebiyat-felsefe ilişkisi kapsamında, 5. ünite de hayatın anlamı kapsamında, 6. ünite de hukukun doğası kapsamında tekrar etmiştir.

Alan becerilerinde yer alan; felsefi muhakeme ifadesine farklı ünitelerde sıklıkla yer verildiği belirlenmiştir. Bu ifade eleştirel düşünme becerisi ile ilişkilendirilebilir. Beceriler arası ilişkilerde yer alan; karşılaştırma, sorgulama, çıkarım yapma, tartışma, yorumlama, problem çözme, tartışma, eleştirel düşünme ifadelerine farklı ünitelerde sıklıkla yer verildiği belirlenmiştir. Bu ifadeler eleştirel düşünme becerisi ile ilişkilendirilebilir. Eğilimlerde yer alan; merak, açık fikirlilik, sistematik düşünme, özgün düşünme, odaklanma, soru sorma, eleştirel bakma ifadelerine farklı ünitelerde sıklıkla yer verildiği belirlenmiştir. Bu ifadeler eleştirel düşünme becerisi ile ilişkilendirilebilir. Beceriler arası ilişkilerde yer alan; karşılaştırma, sorgulama, çıkarım yapma, tartışma, yorumlama, yapılandırma, karar verme, eleştirel düşünme ifadelerine farklı ünitelerde sıklıkla yer verildiği belirlenmiştir. Bu ifadeler eleştirel düşünme becerisi ile ilişkilendirilebilir.

Öğrenme-öğretme uygulamalarında yer alan; felsefi sorgulamalar yapma, katkısını değerlendirme, yaklaşımların benzer ve farklı yönleri ile yaklaşımlara ait görüşlerin güçlü ve zayıf yanlarını belirleme, metin içeriklerini karşılaştırma, görüş veya argümanların tutarlılıklarını değerlendirme, filozofların görüşlerinin benzer ve farklı yönlerini rasyonellik, irrasyonellik ve akıl-inanç-gönül ilişkisi bağlamında karşılaştırma, edebiyat ve felsefenin benzer ve farklı yönlerini yorumlama, soru ve problemlerin hayatla ilişkisini değerlendirme, felsefi bir düşüncenin nasıl ortaya konulabileceğini sorgulama, kendi görüş ve argümanına yönelik karşı veya alternatif olabilecek görüş ve argümanların neler olabileceğini sorgulama, hayatın anlamına yönelik sorularla sorgulama yapma, insan haklarının evrenselliğini göz önüne alarak ayrımcılık ve ırkçılık temelli düşüncelerin yaratacağı problemler hakkında görüş bildirme ve bu problemlere ne gibi çözümler getirilebileceğini değerlendirme, metin içerisindeki fikirlerin benzer ve farklılıklarını belirleme, sorunların felsefi bakış açısıyla değerlendirildiği bir metin yazma ifadelerine farklı ünitelerde yer verildiği belirlenmiştir. Bu ifadeler eleştirel düşünme becerisi ile

ilişkilendirilebilir. Ayrıca bu bölümde eleştirel düşünme ile ilişkilendirilebilecek örnek olay, iş birlikli öğretim, grup tartışmaları, beyin fırtınası, karşılaştırma tabloları gibi yöntem ve tekniklere yer verildiği belirlenmiştir. Zenginleştirmede yer alan; karşılaştırarak sorgulama, filozofların görüşlerini değerlendirme, sorunları değerlendirme, argümanları değerlendiren yansıtma yazısı yazma ifadelerine farklı ünitelerde sıklıkla yer verildiği belirlenmiştir. Bu ifadeler eleştirel düşünme becerisi ile ilişkilendirilebilir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırma sonucunda 2024 felsefe dersi öğretim programının özel yaklaşımlar bölümünde; sorgulama, farklı görüşlere açık ve saygılı olma, felsefi açıdan görüş ve argümanları değerlendirme, problemleri farklı bakış açısıyla değerlendirebilme, felsefeyle üst düzey düşünme becerilerini bütünleştirme gibi eleştirel düşünme ile ilişkilendirilebilecek ifadeler yer verildiği belirlenmiştir. Eleştirel düşünme becerisi kazandırma hedefi 2018 felsefe dersi öğretim programının amaçları kısmında da problem çözebilen, farklı düşünce becerilerine sahip bireyler yetiştirmek amaçlanmaktadır şeklinde vurgulanmıştır (MEB, 2018). 21. yüzyılda eleştirel düşünme, akademik becerinin ötesinde karmaşık sorunlara yenilikçi, insan odaklı ve sürdürülebilir çözümler üretme imkânı sağladığı için öğrencilerin bu beceriye sahip olması oldukça önem arz etmektedir (Patel vd., 2024). Demokratik toplumlar da varlığını ve gelişimlerini sürdürebilmek için eleştiren, sorgulayan ve özgür kararlar alabilen bireylere ihtiyaç duyarlar (Doğanay ve Ünal, 2006). Eleştirel düşünme becerisi geliştirilebilir (Kuhn, 1999). Literatürde eleştirel düşünme becerisinin geliştirilmesi için yapılan pek çok çalışma bulunmaktadır. Araştırmalar eleştirel düşünmeyi; problem tabanlı öğrenme, ters yüz edilmiş sınıflar ve etkileşimli öğretim gibi yöntemlerin (Bhuttah vd., 2024), derslerde roman inceleme uygulamalarının (Küleççi ve Kumlu, 2015), dijital öykülerle desteklenmiş derslerin (Kasap ve Say, 2023), altı şapkalı düşünme yöntemi (Karakas, 2021), aktif öğrenme modeli (Bulut ve Dursun, 2019), münazara (Jimenez vd., 2024), iş birlikçi problem çözme tekniklerinin (Xu vd., 2023), kavram öğretim tekniklerinin (Serinci ve Hastürk, 2025), günlük tutma (Stanton ve Stanton, 2017), çevrim içi öğrenmeyi kullanma (Mrayed, 2020), okuma alışkanlığının (Arslan ve Polat, 2025) olumlu şekilde etkilediği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Öğretim programı eleştirel düşünme becerileri kapsamında incelendiğinde programın öğrencilere eleştirel düşünme becerisini kazandırabilecek şekilde tasarlandığı söylenebilir.

Bu araştırma sonuçlarından biri 2024 felsefe dersi öğretim programı genel olarak incelendiğinde; değerlendirme, çıkarım, sorgulama, yorum, karşılaştırma, eleştirel, akıl yürütme, tutarlılık, karar verme ve analiz gibi eleştirel düşünme ile ilişkilendirilebilecek anahtar sözcüklere sıklıkla yer verilmesidir. Literatürde eleştirel düşünme kavramı ve özellikleri incelendiğinde bu anahtar sözcüklerin sıklıkla eleştirel düşünmeyle ilişkilendirildiği söylenebilir. Bu bağlamda Rudd (2007) eleştirel düşünmeyi tanımlarken sorun çözme, karar verme, mantığı kullanma, Facione (1990) analiz, değerlendirme, çıkarım, yorumlama, Ennis (1985) detaylı düşünme, sorgulama ve değerlendirme, Nosich (2012) mantıklılık, ölçütlülük, Paul ve Elder (2019) sorgulama, akıl yürütme ve karar verme kavramlarına atıf yapmışlardır. Bu sonuçlara göre programın eleştirel düşünme becerilerini içerdiği söylenebilir.

Araştırmanın bir diğer sonucu olarak 10. Sınıf öğretim programında toplam 10 öğrenme çıktısının yer aldığı ve bütün öğrenme çıktılarının eleştirel düşünmeyle ilişkili olduğu ayrıca alan becerilerinde, eğilimlerde, beceriler arası ilişkilerde, anahtar kavramlarda ve öğrenme-öğretme uygulamalarında eleştirel düşünmeye sıklıkla yer verildiği tespit edilmiştir. Aslan (2023) yaptığı çalışmada 2018 felsefe 10. sınıf öğretim programında yer alan 18 kazanımdan 11 (%61,1)'inde eleştirel düşünmeye yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırma sonucunda ise 2024 yılında hazırlanan yeni programda öğrenme çıktılarında eleştirel düşünmenin çok daha önemsendiği ve programda daha fazla yer verildiği görülmektedir. Araştırma sonucunda 11. sınıf öğretim programında yer alan toplam 12 öğrenme çıktısının olduğu bu öğrenme çıktılarının 6 sınıf eleştirel düşünmeyle ilişkili olduğu diğer öğrenme çıktılarının da yaratıcı düşünmeyle ilişkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca programda yer alan; alan becerilerinde, eğilimlerde, beceriler arası ilişkilerde, öğrenme-öğretme uygulamalarında ve zenginleştirmede eleştirel düşünmeye sıklıkla yer verildiği belirlenmiştir. Aslan (2023) yaptığı çalışmada 2018 felsefe 11. sınıf öğretim programında yer alan 21 kazanımdan 10 (%47,61)'inde eleştirel düşünmeye yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. Yapılan bu çalışmada ise 2024 yılında hazırlanan yeni programda 11. sınıf öğrenme çıktılarında eleştirel düşünmenin kısmen daha fazla önemsendiği ve programda daha fazla yer verildiği görülmektedir. Bahadır ve Berkant (2021) yaptıkları çalışmada 2018 yılında hazırlanan 11. sınıf felsefe öğretim programını incelemişlerdir. Araştırma sonucunda; kazanımların yarısını eleştirel düşünmeyle ilişkili olmadığı, içeriklerin eleştirel düşünme becerisi kazandırmaya uygun olmadığı, eğitim durumu ve sınama durumunun yetersiz olduğuna ulaşmışlardır. Yapılan bu araştırma 2024 programında bu sorunların önemli ölçüde aşıldığını

göstermektedir. Öğrenme çıktılarında eleştirel düşünme önemsenmiş, diğer çıktıların ise yine eleştirel düşünmeye hizmet edecek şekilde yaratıcı düşünmeyle ilişkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bu araştırma ile içerik eğitim durumu ve sınav durumuyla yönelik eleştirilerin özellikle öğrenme-öğretme uygulamaları kısmında eleştirel düşünme lehine çözüldüğü belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarından hareketle aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Araştırmanın sonucunda programın öğrenme çıktılarının eleştirel düşünmeyi kazandıracak nitelikte olduğu görülmüştür. Öğretmenler farklı yöntem, teknik ve uygulamalarla öğrenme çıktılarını gerçekleştirebilirler.
- Öğretmenler öğretim programına sadık kalarak öğrenme çıktılarını gerçekleştirebilirler.
- Eleştirel düşünme becerilerini desteklemek için dijital öyküleme, çevrimiçi tartışma platformları ve interaktif uygulamalar gibi dijital öğrenme araçları öğretim programına entegre edilebilir.
- Felsefe ders kitapları da öğretim programlarına uyumlu şekilde eleştirel düşünme becerilerini kazandıracak şekilde hazırlanabilir.
- Yönetici ve öğretmenlerin eleştirel düşünme ve demokratik sınıf iklimi oluşturma konusunda farkındalıklarını artıracak eğitimler gerçekleştirilebilir.
- 2024 felsefe dersi öğretim programlarının uygulama süreçleriyle ilgili nicel ve nitel araştırmalar yapılabilir

5. BEYAN

Araştırma ve Yayın Etiği: Yapılan çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi”nde uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlıklı 2. bölümünde belirtilen eylemlerden de hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik Kurul İzni Beyanı: Bu araştırma etik kurul izni gerektirmemektedir.

Araştırmacıların Makaleye Katkı Oranı Beyanı: Yazar makaleyi, tek başına hazırlamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Araştırma tek yazar tarafından hazırlanmıştır. Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Finansal Destek veya Teşekkür Beyanı: Bu çalışma için herhangi bir kurumdan finansal destek alınmamıştır.

6. KAYNAKÇA

Akarsu, B. (1984). *Felsefi terimler sözlüğü*. Savaş Yayınları.

Alsancak, E., & Aybek, B. (2023). Ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Scientific Educational Studies*, 7(1), 57-78. <https://doi.org/10.31798/ses.1289101>

Arslan, A. (2012). *Felsefeye giriş*. Adres Yayınları.

Arslan, A., ve Polat, M. S. (2025). İlkokul öğrencilerinin okuma alışkanlıkları ile eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki ilişki. *Millî Eğitim*, 54(245), 321-354. Doi: 10.37669/milliegitim.1506770

Aslan, G. (2023). Eleştirel düşünme kazanmada felsefe dersinin önemi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43(3), 1785–1803.

Bahadır, S., & Berkant, H. G. (2021). Evaluation of the 11th grade philosophy curriculum in terms of its suitability to critical thinking. *Journal of Educational Reflections*, 5(2), 58-72.

Basmaz, I. (2017). *Eleştirel düşünme eğilimlerinin okuduğunu anlama, öğrenci, aile ve ev ortamı değişkenleri bağlamında incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Başerer, D. (2021). *Düşünme eğitimi*. Pegem Akademi.

Beyer, B. K. (1987). *Practical strategies for the teaching of thinking*. Allyn and Bacon.

Bhuttah, T. M., Xusheng, Q., Abid, M. N., & Sharma, S. (2024). Enhancing student critical thinking and learning outcomes through innovative pedagogical approaches in higher education: The mediating role of inclusive leadership. *Scientific Reports*, 14(1), 24362. Doi: 10.1038/s41598-024-75379-0.

- Bochenski, J. M. (1996). *Felsefe düşünmenin yolları* (K. Dinçer, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları. (Orijinal çalışma 1995'te yayımlandı)
- Bowers, H. H., Pecora, P. J., Fohnson, K., Brooks, S., & Schindell, M. (2015). Evaluating training to promote critical thinking skills for determining children's safety. *Journal of Social Work Education, 51*(2), 298–314.
- Bulut, A., & Dursun, F. (2019). Aktif öğrenme modelinin eleştirel düşünme eğilimleri üzerindeki etkisinin belirlenmesine yönelik öğrenci ve öğretmen görüşleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10*(3), 610–626.
- Cevzici, A. (2014). *Eğitim felsefesi*. Say Yayınları.
- Cin, A., & Yanpar-Yelken, T. (2020). Ortaokul öğrencileri düşünme becerileri dersinde eleştirel düşünme becerileri gelişim sürecini nasıl deneyimler? *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi, 6*(1), 63–82.
- Cotton, K. (1991). *Teaching thinking skills* (Close-Up No. 11). Northwest Regional Educational Laboratory.
- De Bono, E. (1993). *Teach your child how to think*. Penguin.
- Dewey, J. (1933). *How we think: A restatement of the relation of reflectivethinking to the educative process*. Boston, MA: D.C., Heathand Company.
- Demirel, Ö. (2005). *Eğitimde program geliştirme: Kuramdan uygulamaya* (8. bs.). Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17*(2), 77–96.
- Doğanay, A., & Ünal, F. (2006). Eleştirel düşünmenin öğretimi. A. Şimşek (Ed.), *İçerik türlerine dayalı öğretim* içinde (ss. 207–264). Nobel Yayınları.
- Dombaycı, M. A. (2008). *Türkiye'de ortaöğretimde felsefe öğretiminin değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ennis, R. H. (1985). A logical basis for measuring critical thinking skills. *Educational Leadership, 43*(2), 44–48.
- Facione, P. (1990). Critical thinking: A statement of expert consensus for purposes of educational assessment and instruction (The Delphi Report).
- Fisher, R. (1999). Thinking skills to thinking schools: Ways to develop children's thinking and learning. *Early Child Development and Care, 153*(1), 51–63.
- Forster, N. (1994). The analysis of company documentation. C. Cassell, & G. Symon (Ed.), *Qualitative methods in organizational research, a practical guide* içinde (ss. 147–166). SAGE Publications.
- Gül, M., & Çetin, A. (2024). *Ortaöğretim felsefe dersi öğretim programı ve ders kitaplarının kök değerler açısından incelenmesi*. 3. Bilisel International Efes Scientific Researches and Innovation Congress. ISBN: 978-625-6501-69-0
- Güneş, G. (2019). *Eleştirel düşünme temelli dinleme/izleme eğitiminin eleştirel dinleme/izlemeye etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hibben, J. G. (2000). *Hegel's logic: An essay in interpretation*. Batoche.
- Jimenez, M. M. D., Tan, D. M. O., & Baluyos, G. R. (2024). Enhancing Students' Critical Thinking Skills Through the Application of Debate Technique. *International Journal of Research and Innovation in Social Science, 8*(11), 384-395.
- Karakaş, M. E. (2021). *Altı şapkalı düşünme etkinliklerinin öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerine ve akademik başarılarına etkisi: Doğal kaynaklar*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karakuş, İ. (2024). University students' cognitive flexibility and critical thinking dispositions. *Frontiers in psychology, 15*, 1420272. doi: 10.3389/fpsyg.2024.1420272
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*. Nobel Yayın Dağıtım.

- Kasap, B., & Say, S. (2023). Fen öğretiminde dijital öykü kullanımının öğrencilerin fen dersine yönelik tutumlarına, dijital okuryazarlık seviyelerine ve eleştirel düşünme becerilerine etkisi. *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 7(1), 84-96.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170–189.
- Kuhn, D. (1999). A Developmental Model of Critical Thinking. *Educational Researcher*, 28(2), 16-46. Doi: 10.3102/0013189X028002016
- Külekçi, G., & Kumlu, E. (2015). İngilizcenin yabancı dil olarak öğretildiği dil sınıflarında roman inceleme yoluyla eleştirel düşünce becerilerinin geliştirilmesi. *International Journal of Language Academy*, 3(7), 76-90. Doi: 10.18033/ijla.222.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. SAGE Publications.
- Lipman, M. (2003). *Thinking in education*. Cambridge University Press.
- Marzano, R. J. (2001). *Designing a new taxonomy of educational objectives*. Corwin Press.
- Mengüşoğlu, T. (1958). *Felsefeye giriş*. İstanbul Matbaası.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Ortaöğretim felsefe dersi öğretim programı (10. ve 11. sınıflar)*. <https://mufredat.meb.gov.tr>
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2024). *Ortaöğretim felsefe dersi öğretim programı (10. ve 11. sınıflar)*. <https://mufredat.meb.gov.tr>
- Mrayed, S. M. (2020). Using Edmodo online application as a supplement to enhance student level of performance and critical thinking in the learning process of Thermodynamic course. *2020 Sixth International Conference on e-Learning (econf)* (ss. 390–394). IEEE.
- Nosich, G. M. (2012). *Eleştirel düşünme ve disiplinlerarası eleştirel düşünme rehberi* (B. Aybek, Çev.). Anı Yayınları.
- Özdemir, L., & Zafer Hsseine, S. (2025). Eleştirel düşünme. *Uluslararası akademik birikim dergisi*, 8(5), 1292-1303.
- Patel, N. S., Puah, S., & Kok, X. F. K. (2024, June). Shaping future-ready graduates with mindset shifts: studying the impact of integrating critical and design thinking in design innovation education. In *Frontiers in Education* (Vol. 9, p. 1358431). Frontiers Media SA.
- Patton, M. Q. (2014). Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri. (Çev. M. Bütün ve S. B. Demir). Pegem Akademi.
- Paul, R., & Elder, L. (2019). *The miniature guide to critical thinking: Concepts and tools* (8th ed.). Bloomsbury Publishing.
- Prakong, S. (2024). The role of critical thinking in enhancing students' problem-solving abilities in higher education. *Journal of Education, Humanities, and Social Research*, 1(1), 10-16.
- Rozakis, L. (1998). *101 fresh and fun critical thinking activities*. Scholastic Professional Books.
- Rudd, R. D. (2007). Defining critical thinking techniques. *Connecting Education and Careers*, 82(7), 46–49.
- Serinci, D., & Hastürk, G. (2025). Kavram öğretimi tekniklerinin ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerine etkisi, *Anadolu Öğretmen Dergisi*, 9(1), 36-58. Doi: 10.35346/aod.1645970
- Sığırı, Ü. (2021). *Nitel araştırma yöntemleri*. Beta Yayınları.
- Sönmez, V. (2014). *Eğitim felsefesi*. Anı Yayıncılık.
- Stanton, A. D., & Stanton, W. W. (2017). Using journaling to enhance learning and critical thinking in a retailing course. *Journal for Advancement of Marketing Education*, 25, 32–36.
- Sumer, S. ve Mola, H., (2022), Karar verme eğilimlerinde eleştirel düşünme becerisinin etkisi. *Turkish Business Journal*, 3(6), 87-102.

Şenşekerci, E., & Bilgin, A. (2008). Eleştirel düşünme ve öğretimi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(14), 15–43.

Taşdelen, V. (2012). Düşünme eğitimi ve iyi hayat kavramı. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 146, 20–28.

Türk Dil Kurumu. (2025). *Güncel Türkçe sözlük*. <https://sozluk.gov.tr>

Ülken, H. Z. (2008). *Felsefeye giriş-1*. Türkiye İş Bankası Yayınları.

Ünsal, S., & Korkmaz, F. (2017). Felsefe dersi öğretim programındaki kazanımların farklı taksonomiler bağlamında incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 948–967. Doi: 10.17240/aibuefd.2017.17.30227-326609

Wach, E., & Ward, R. (2013). *Learning about qualitative document analysis*. Institute of Development Studies.

Xu, E., Wang, W., & Wang, Q. (2023). The effectiveness of collaborative problem solving in promoting students' critical thinking: A meta-analysis based on empirical literature. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10, 16. Doi: 10.1057/s41599-023-01508-1

7. EXTENDED ABSTRACT

Philosophy and thinking are intertwined concepts and fields that complement each other. Philosophy and thinking are both in an effort to understand and make sense of life, society and the world (Cevizci, 2014; Taşdelen, 2012). Philosophy is constructed through thinking (Dombaycı, 2008). Philosophy starts with thinking and progresses with thinking (Mengüşoğlu, 1958). Students' situations related to thinking are understood and developed through thinking skills that transform thinking into behavior (Bochenski, 1996). Thinking skills can be defined as the ability to use the mind in structuring and associating thoughts and in decision-making processes. Thinking skills can be learned and taught (Cotton, 1991). A thinking skill that is closely related to the purpose of philosophy is critical thinking. Philosophy embodies criticism within itself and puts every data it obtains through a critical filter (Arslan, 2012). Akarsu (1984) also emphasizes that philosophy is related to critical thinking. Therefore, philosophy courses are expected to provide critical thinking skills. Many studies have shown that students' mental capacities and academic achievement increase with thinking skills, especially critical thinking (Alsancak & Aybek, 2023; Arslan & Polat, 2025; Basmaz, 2017; Bowers et al., 2015; Güneş, 2019). In order to gain critical thinking skills in philosophy course, first of all, philosophy course curricula should be based on critical thinking. In the literature, there are studies on the 2018 philosophy curriculum (Aslan, 2023; Bahadır & Berkant, 2021; Gül & Çetin, 2024; Ünsal & Korkmaz, 2017). As of 2024, no study was found in which the renewed philosophy curriculum was examined in the context of critical thinking. For this reason, in this study, the current situation related to critical thinking was revealed by examining the secondary school philosophy curriculum in terms of critical thinking skills. In this context, answers to the following questions were sought.

1. How are critical thinking skills included in the basic approach and special objectives of the philosophy curriculum?
2. How are critical thinking skills included in the Philosophy course 10th grade curriculum?
3. How are critical thinking skills included in the 11th grade Philosophy curriculum?

This research was conducted with document analysis design, one of the qualitative research approaches. Document analysis is a qualitative research method used to examine written documents meticulously and systematically in depth (Wach & Ward, 2013). Although document analysis is often seen as a data collection tool in the literature, it can also be used as a stand-alone method. In this context, while analyzing and using the documents in this study, the process was organized to answer the research problem. In this research, the Secondary Education Philosophy Course (10th and 11th grades) Curriculum was analyzed within the scope of critical thinking. In this study, the MoNE Secondary Education Philosophy Course (10th and 11th grades) Curriculum, which was prepared in 2024 and was implemented in 2025-2026, was used as a data source. In document analysis, documents are first accessed and their authenticity is checked. Then the data are analyzed and used (Forster, 1994). This process was applied in this research. Descriptive analysis technique was used to analyze the data in the research. The research revealed the inclusion of critical thinking skills in the philosophy curriculum in the secondary school philosophy course curriculum. In this study, constant comparison was made and quantitative data were not used to keep the analysis qualitative. For consistency, the opinions of two academicians in the field of curriculum and instruction and a philosophy teacher were frequently consulted for code and theme

consistency. For verifiability, documents, codes and themes were stored. In this research, ethical principles were followed and reporting was made.

The statements of being open to different views and opinions, philosophical questioning, evaluating current life problems from a philosophical point of view, grounding opinions and arguments in a consistent and valid manner appropriate to the philosophical field, respecting different thoughts, opinions and arguments, making inquiries in personal and social life, integrating higher level thinking skills and values with philosophy field skills can be evaluated within the scope of critical thinking. The 10th grade philosophy curriculum includes a total of 10 learning outcomes and all learning outcomes are related to critical thinking. In the 11th grade philosophy curriculum, there are a total of 12 learning outcomes and half of these learning outcomes (6) are related to critical thinking.

As a result of this research, when the 2024 philosophy course curriculum was examined in general, it was determined that key words that can be associated with critical thinking such as evaluation, inference, questioning, interpretation, comparison, critical, reasoning, consistency, decision making and analysis were frequently included. As a result of the research, it was determined that there are a total of 10 learning outcomes in the 10th grade curriculum and all learning outcomes are related to critical thinking, and critical thinking is frequently included in field skills, trends, relationships between skills, key concepts and learning-teaching practices. As a result of this research, it is seen that in the new curriculum prepared in 2024, critical thinking is much more important in learning outcomes and is given more space in the program. As a result of the research, it was determined that there are a total of 12 learning outcomes in the 11th grade curriculum, 6 of these learning outcomes are related to critical thinking and the other learning outcomes are related to creative thinking. In addition, it was determined that critical thinking was frequently included in the field skills, tendencies, relationships between skills, learning-teaching practices and enrichment in the curriculum. In the 11th grade curriculum, learning outcomes that are not related to critical thinking (outcomes related to creative thinking) can also be associated more with critical thinking skills.